

Waar is het doornveld venging?De Tijd - 07 Mei 2003
Pagina 20

Vijfzeventigduizend gratis exemplaren deelt de Vlaamse overheid uit van 'Zeezucht', de nieuwe bundel van Hugo Claus met illustraties van Jan Vanriet. De pas verschenen facsimile-editie van Claus' bijna vijftig jaar geleden gepubliceerde 'De Oostakkerse gedichten' maakt het gebrek aan artistieke ambitie in 'Zeezucht' duidelijk. Bart VAN DER STRAETEN

Totnogtoe verwierf onze kuststreek vooral bekendheid als schoolvoorbeeld van de ruimtelijke wanorde die Vlaanderen zo lang beheerst heeft. De kust, dat betekende vooral: bruin liggen bakken op het strand, flink eten, nog flinker drinken, een lunaparkje meepikken, het obligate fietstochtje afwerken en dan opnieuw flink gaan eten en drinken. Kunst en cultuur waren er ver weg. De Vlaamse overheid heeft onder impuls van de minister van Toerisme, Renaat Landuyt, niet toevallig een Bruggeling, het 'Kustactieplan' opgestart, dat de kuststreek ook op de culturele kaart van Vlaanderen moet zetten. Begin april werd de prestigieuze 'triennale voor kunst aan zee' Beaufort 2003 geopend. Intussen had ook het project Literaal het licht gezien, een initiatief van Behoud de Begeerte, dat onder meer Saint Amour, Geletterde Mensen en de Gedichtendag organiseert. Literaal wil 'het goudpoeder van de literatuur over de Belgische kust uitstrooien, en poëzie en proza blijvend in het straatbeeld van de badsteden aanbrengen'. Midden april werd in Oostende Literaals meest prestigieuze project voorgesteld: 'Zeezucht', een nieuwe dichtbundel met 25 gedichten van Hugo Claus en bijhorende illustraties van Jan Vanriet.

'Zeezucht' is een erg wisselvallige bundel geworden zonder uitschieters. De toon is heel somber; een stem is aan het woord die het hoofd probeert te bieden aan de ontluistering, een stem die geborgenheid zoekt in een wereld zonder ijkpunten. Verschillende keren wordt er teruggedacht aan een zeker verleden, waarin 'Moeders Molentje' en 'Vaders Baardje' houvast boden. Deze melancholische herinneringen ('ik (werd) wakker / met mama op mijn schoot') worden aanvallen van 'zeezucht' genoemd, een nogal flauwe variatie op 'Sehnsucht'. Het verleden waar de spreker naar teruggrijpt, wordt gesitueerd aan zee en kust en bood warmte, genegenheid en geborgenheid.

Die warme wereld is echter definitief voorbij. Nu leeft de spreker in een 'tijd van enkelingen' en bestaat de kust alleen nog uit 'verminkte vergezichten'. De realiteit is onttoverd. De spreker kan dan ook wensen 'dat uiteindelijk die broek / op de enkels valt' en de onttovering compleet wordt. Dit sombere defaitisme wordt van tijd tot tijd gecombineerd met een ander Claus-thema: de dichter als leugenaar, als huichelaar. 'Dagelijks spreek ik met dubbele tongen', vertrouwt Claus ons monkelend toe in het gedicht 'Blake', en in 'Mijn rouw' zegt hij 'Ach, mijn rouw is die van een mortuariumbediende'.

Is 'Zeezucht' dan niet een typische Claus-bundel in de stijl van 'Wreed geluk' en andere recente verzamelingen? Absoluut niet. 'Zeezucht' staat bol van flauwiteiten die eigenlijk niet thuishoren in een dichtbundel van 'de meest veelzijdige, meest productieve en meest gelauwerde Nederlandstalige schrijver', zoals Claus in het begin van de bundel geportretteerd wordt. Opzienbarend was al het De Kreuners-citaat 'En 's nachts is het kouder / dan buiten!' in het gedicht 'Kouder', 'Troubadour in Zevekote' eindigt met de banale verzen 'Ik verzin je / omdat ik van zinnen ben', maar het ergste is wel het gedicht 'Klacht' met de potsierlijke herhaling van o-klanken in het slotvers: 'O, onttover mij in oktober!'.

Ook de illustraties van Jan Vanriet slagen er maar half in om 'Zeezucht' een meerwaarde te geven. Meestal verbeeldt de schilder netjes de inhoud van de gedichten. Bij wat abstractere gedichten als 'Mijn rouw' durft hij iets meer te gaan interpreteren, maar toch verrassen zijn overwegend figuratieve illustraties bijna nooit. Mooi zijn ze geregeld wel. En dat kan je maar heel sporadisch van de gedichten in deze bundel zeggen.

Laat ik wat concreter worden en het titelgedicht van 'Zeezucht' vergelijken met het gedicht 'De zee', uit de pas verschenen facsimile-editie van Claus' 'De Oostakkerse gedichten' (1955). 'Zeezucht', overigens een van de betere gedichten uit de bundel, klinkt zo:

De goden zijn kwetsbaar

Zij sterven uit

Al zijn ze nog zo vruchtbaar

Wij zien het gebeuren

Er rest ons nog de herinnering

aan rozen, aan Ensor zijn baard

de geur van siringen

het gerucht van de ransuil

de lucht van frambozen

de Bloemencorso

een litho van Spilliaert

de IJslandvaart

Sehnsucht?

Zeezucht

In 'De Oostakkerse gedichten' werd 'De zee' zo beschreven:

De schorre zeilen, de sneeuwende zee met

De vinkenslag der baren: haar bladeren

En het doornaveld verlangen: haar golven

Rijden tegen het land waar de vlag der bronst uithangt,

Monsteren de bemeermende muren aan,

Lokken het mos en de mensen, de merries en het zand,

Laten de stenen als sterrebeelden achter

En bevrijden - zij, de zee en haar schuimbekkende beesten -

De maan in alle vrouwen, de tanden in mijn mond.

Onmiddellijk valt de verschillende toon van de gedichten op. 'Zeezucht' spreekt met de stem van een oude man die moedeloos de teloorgang van een oude wereld beschrijft ('(De goden) sterven uit') en de onmacht om die teloorgang te stoppen (wij 'zien' het alleen maar gebeuren en ondernemen niets om het tij te keren). In 'De zee' kun je daarentegen de Sturm und Drang van de jeugd herkennen. De explosieve kracht van de bevrijding wordt er geroemd in kosmische metaforen: 'haar golven () bevrijden () de maan in alle vrouwen'. 'De zee' is een extatische lofzang op de vruchtbaarheid en de lichamelijkeheid, op de instinctieve krachten die natuur en mens verbinden. Veel meer dan 'Zeezucht' getuigt het Oostakkerse gedicht van een onwrikbaar geloof in de kracht van de taal en de poëzie.

Tegenover het gesloten wereldbeeld dat uit 'Zeezucht' spreekt (een situatie wordt vastgesteld, onomkeerbaar geacht en dan maar bejammerd), staat de open wereld van het 'doornaveld verlangen' in 'De zee'. Terwijl Claus' gedichten uit de jaren vijftig een uiting zijn van een ontembare wil om in de poëzie een alternatieve wereld-in-taal op te bouwen, worden de gedichten in de bundel 'Zeezucht' gekenmerkt door een absolute onwil om een alternatief te formuleren. Dat kan natuurlijk te maken hebben met gewijzigde ideeën over wat poëzie kan en moet zijn. Toch zijn er in Vlaanderen ook jonge dichters die wel nog de ambitie hebben om met de taal een samenhangende alternatieve, poëtische wereld op te bouwen. Dichters als Paul Bogaert, Miguel Declercq, Peter Holvoet-Hanssen en Jan Lauwereyns slagen daar elke bundel opnieuw in. Misschien zou men op basis van hun werk eens een gratis bundel kunnen samenstellen. Waarschijnlijk zou de zee er wat minder in voorkomen, maar het is nog maar de vraag of een bundel als 'Zeezucht' het culturele kapitaal van onze kuststreek zoveel zal verhogen.

Hugo Claus & Jan Vanriet

'Zeezucht', 2003, Antwerpen, Literaal / Behoud de Begeerte, 58 blz., ISBN 90-807-8021-9.

Hugo Claus, 'De Oostakkerse gedichten' (vijftiende druk: facsimile-editie; eerste druk 1955), met nawoord van Paul Claes. 2003, Amsterdam, De Bezige Bij. ISBN 90-234-1080-7.

Marc Holthof

Copyright © 2016 Mediafin. Alle rechten voorbehouden